

BÍLÁ RŮŽE – ODBOJ STUDENTŮ V TŘETÍ ŘÍŠI

Lenka Šindelářová

Summary:

Bílá růže is a name of group of people who had the courage, only few people had, to oppose Hitler and National Socialism ideology of the Third Reich. In many respects, their resistance is singular and extraordinary, which should be – when judging their deeds – taken into account, unconditionally. The first actions of Bílá růže date back to summer of 1942. It was a period when Germany was at the height of its glory. Almost the entire Europe was under its dominance and the German Army celebrated unprecedented successes also in northern Africa and in the Atlantic Ocean. Of course, the population was informed about it and only few resisted enthusiasm and optimistic expectations about the future. During that period, majority of the German nation still infinitely believed in Hitler's victory of the war and wished for it. Activities of Bílá růže took place primarily in Munich, i.e. in a city where NSDAP was founded in 1920, where the unsuccessful Hitler's putsch took place three years later, and where the Party and its leader later had their official seat. Munich was the cradle of National Socialism, the fact crowned by Hitler in 1935 by awarding the city title of the "Capital City of the Movement". Moreover, this resistance originated in the university environment, despite the fact that since 1934 the university was under administration of the Reich ministry and as an institution represented the Nazi state, faithfully. Close and wider circle of Bílá růže was composed of young people, almost exclusively. People whom Hitler and the Party trusted the most and expected the most from. Significant part of their life was spent under the Nazi propaganda, impacting their education. To escape its influence was a very difficult task. Moreover, these people were not directly under threat; people whose resistance did stem primarily from their conscience and thus bearing, most of all, moral legacy. Their resistance can not be categorized as purely political,

military or religious one. Their principal motive was their demand for freedom and to establish such living conditions where one is not forced to act in contradiction with one's own conscience.

Bílá růže je název pro skupinu lidí, kteří se jako jedni z mála odhodlali vystoupit proti Hitlerovi a nacistické ideologii v Třetí říši. Jejich odboj je v mnoha ohledech ojedinělý a výjimečný, k čemuž by – při posuzování jejich činů – mělo být bezpodmínečně přihlíženo.

První akce Bílé růže spadají do léta roku 1942, tedy do doby, kdy bylo Německo na vrcholu své slávy.¹ Téměř celá Evropa byla pod jeho nadvládou a též v severní Africe a v Atlantickém oceánu slavila německá vojska nebývalé úspěchy. Obyvatelstvo bylo o těchto vítězstvích samozřejmě zpravováno a jen málokdo se ubránil nadšením a optimistickým vyhlídkám do budoucna. Velká většina německého národa v tomto období ve vítězství ve válce a v Hitlera ještě stále bezmezně věřila a přála si je.

Aktivity Bílé růže se z velké části odehrávaly v Mnichově; tedy ve městě, kde v roce 1920 byla založena NSDAP, kde o tři roky později došlo k neúspěšnému puči Hitlera, kde měla strana a její Vůdce později své oficiální sídlo. Mnichov byl kolébkou národního socialismu, což v roce 1935 Hitler završil tím, že mu udělil titul „hlavní město hnutí“. Navíc tento odboj vycházel z univerzitní půdy, a to přesto, že univerzita byla již od roku 1934 pod správou říšského ministerstva a jako instituce věrně reprezentovala nacistický stát.

Užší i širší okruh Bílé růže tvořili téměř výlučně mladí lidé. To znamená ti, v něž Hitler a strana měli největší důvěru a nejvíce si od nich slibovali. Podstatnou část svého života prožili pod nacistickou propagandou², která zasahovala do jejich výchovy a jejímuž vlivu uniknout byl velmi nesnadný úkol.³

Dále to byli lidé, kteří nebyli přímo ohroženi a lidé, jejichž odboj vycházel zejména ze svědomí a nese tak především morální odkaz. Nelze jej zařadit do kategorií jako čistě politický, vojenský nebo náboženský odboj. Jejich hlavním motivem byl požadavek svobody a dosažení takových podmínek života, kdy by nebyli nuceni jednat v rozporu se svým vlastním svědomím.

¹ Nejznámější odbojový počín v Třetí říši, pokus o puč a atentát na Hitlera, spáchaný Stauffenbergem a skupinou kolem něj, se odehrál v červenci 1944 – tedy v době, kdy si každý, alespoň trochu racionálně uvažující Němec, musel být vědom jistoty porážky ve válce a důsledků z ní plynoucích.

² Hans i Sophie Scholl byli, narozdíl od ostatních členů Bílé růže, zpočátku velmi nadšenými členy Hitlerjugend.

³ Právě ti nejmladší stáli i v posledních měsících války skálopevně za svým Vůdcem a po porážce museli zažívat trpké vystřízlivění.

Jádro Bílé růže

Bílá růže nebyla nikdy nějakou pevně strukturovanou, organizovanou odbojovou skupinou. Jednalo se spíše o skupinu přátel se společnými zájmy, ať už šlo o studium, literaturu, hudbu, umění nebo třeba trávení volného času. Postupem času se do popředí stále více dostávala i politická témata a i v tomto ohledu je pojilo stejné smýšlení a přesvědčení, tj. proti Hitlerovi, proti nezákonnému státu, nespravedlnosti a bezpráví. Tímto postojem samozřejmě nebyli v Německu jedinou výjimkou, oni se však navíc rozhodli i k aktivnímu vystoupení proti svému národu, a takovou odvahu příliš mnoho lidí nenašlo. Pomocí letáků a nápisů na budovy v centru Mnichova chtěli svým spoluobčanům otevřít oči a donutit je k nahlédnutí pravého stavu věcí a vyvození z něj plynoucích důsledků.

Mezi hlavní členy Bílé růže patřili studenti medicíny Hans Scholl, Alexander Schmorell, Christoph Probst a Willi Graf, studentka Sophie Scholl a profesor Kurt Huber.⁴

Hans Scholl

Hans Scholl se narodil 22. září 1918 v Ingersheimu ve Württembersku. Jeho otec zde a později i ve Forchtenbergu působil jako starosta, a když se rodina v roce 1932 přestěhovala do Ulmu, začal pracovat jako ekonomický a daňový poradce. Matka, bývalá zdravotní sestra, se plně věnovala výchově pěti dětí (Inge, Hans, Elisabeth, Sophie a Werner). Výchova dětí byla velmi liberální, avšak když začaly postupně vstupovat do Hitlerjugend, otec na to pohlížel velmi skepticky. Byl totiž rozhodným odpůrcem národního socialismu, přesvědčený demokrat a pacifista, Hitlerovi od počátku příliš nevěřil.⁵ Varoval celou rodinu před nebezpečím nového režimu, avšak jeho děti se s nadšením a touhou po dobrodružství vrhaly do náruče Hitlerjugend. Nedůvěru otce si vysvětlovaly jako znak stárnoucí generace, jako neochotu k revolučním změnám. Hitlerjugend v tomto období představovala určitou alternativu ke škole a rodinnému životu, náplň volného času. Své členy lákala především společnými výlety do přírody a různými hrami, její výchova k národnímu socialismu nebyla ještě v této době na první pohled tak rozpoznatelná, jak tomu bylo v pozdějších letech.

⁴ K širšímu okruhu Bílé růže se dále řadí asi dvacet lidí, kteří vypomáhali se šířením letáků, poskytovali finanční podporu nebo jen o těchto aktivitách věděli a sympatizovali s nimi.

⁵ Otec Hanse Scholla byl v srpnu 1942 na čtyři měsíce uvězněn, a to po udání své zaměstnankyně, když označil Hitlera za „boží pohromu lidstva“. Po žádosti o milost byl po dvou měsících sice propuštěn, nesměl však nadále vykonávat své povolání.

Hans se stal členem Hitlerjugend v květnu 1933, a to z vlastního rozhodnutí, neboť povinné členství bylo zavedeno až později. Dosáhl v této organizaci i jistého postavení, vedl oddíl přibližně 130 chlapců. V roce 1935 byl dokonce vybrán, aby nesl vlajku svého oddílu na sjezdu strany v Norimberku. V této době hrály pro Hanse důležitou roli hodnoty jako odvaha, vědomí odpovědnosti, svázanost s přírodou, upřímnost, kamarádství a podobné. V momentě, kdy se Hitlerjugend začala od těchto hodnot odvracet, nachází Hans útočiště mimo tuto organizaci, v tzv. mládežnických spolcích. Zapojení se do aktivit těchto zakázaných skupin⁶ vede nejdříve v roce 1936 k sesazení z jeho funkce a o rok později k jeho zatčení.⁷ Zastavení soudního řízení mu zajistila až všeobecná amnestie po „anšlusu“ Rakouska. Po maturitě v roce 1937 v Ulmu následovala půlroční říšská pracovní služba a po ní dvouletá služba ve wehrmachtu. Teprve po splnění těchto povinností mohl Hans začít studovat. Rozhodl se pro studium medicíny na univerzitě v Mnichově. V roce 1940 je povolán do války proti Francii, kde vykonává službu sanitáře. Od zimního semestru mu je umožněno pokračovat ve studiích.

Alexander Schmorell

Alexander Schmorell se narodil 16. září 1917 v Orenburgu v Rusku, německému lékaři a Rusce. Když mu byly dva roky, matka zemřela na tyfus. Otec se po této nešťastné události znovu oženil a přestěhoval se zpátky do Německa, přičemž s sebou vzal nejen svého čtyřletého syna, ale i jeho ruskou chůvu. Chůva Alexovi nahrazovala matku, a protože mluvila pouze rusky, vyrůstal Alex v dvoj-jazyčném prostředí. Již od malička považoval za svou mateřštinu právě ruštinu a pěstoval si vřelý vztah ke své rodné zemi. Alex nikdy nebyl členem Hitlerjugend. Po maturitě v Mnichově v roce 1937 nastoupil do říšské pracovní služby a poté do wehrmachtu⁸, kde se stal účastníkem vstupu německých vojsk do Rakouska a dále i obsazení Sudet. Život v uniformě však pro něj znamenal neustálé přemáhání se. Nejenže zásadně odmítal nacistickou nauku již kvůli svému ruskému původu, navíc se mu velmi přičila jakákoli svázanost a organizovanost. Neustálý dril a uniformita vojenského života se střetávaly s jeho touhou po nezávislosti a svobodě.

⁶ Mezi roky 1933 až 1938 byly rozpuštěny všechny spolkové a náboženské organizace mládeže a převedeny do Hitlerjugend.

⁷ Hans Scholl je uvězněn od 14. do 30. prosince 1937. Spolu s ním jsou zatčeni i dva jeho sourozenci, Inge a Werner. Tato událost byla pro všechny sourozence jedním z rozhodujících momentů odmítnutí stávajícího režimu.

⁸ Alexander Schmorell odmítal složit přísahu Adolfu Hitlerovi a zažádal – bez úspěchu – o propuštění z wehrmachtu.

Alex byl všestranně nadaný, sportovně založený a choval velkou lásku k hudbě a k umění. Od roku 1939 začal studovat medicínu na univerzitě v Hamburku a o semestr později přesídlil do Mnichova. Pro tento obor se rozhodl především kvůli otci, ostatním zájmům, jako byla například hudba, sochařství nebo překlady ruských básní, se věnoval s ohromným nadšením a elánem.

Christoph Probst

Christoph Probst se narodil 6. listopadu 1919 v Murnau v jižním Bavorsku. Jeho rodiče se v roce 1932 rozvedli a založili nové rodiny. Otec⁹ se oženil s Židovkou, což nevyhnutelně vedlo k protirežimnímu smýšlení v jejich domácnosti, které mělo i velký vliv na utváření názorů a výchovu dětí. Christoph strávil několik let v soukromých internátech, které vedly své odchovance především k humanitně vzdělané a odpovědné osobnosti, vyzdvihovaly individualitu jedince, a to mělo samozřejmě za následek odmítání pravidel nového režimu. Christoph byl od roku 1934 do roku 1937 členem Hitlerjugend, avšak spíše z donucení než z vlastního přesvědčení. Po maturitě v roce 1937 se i přes velký vnitřní odpor dobrovolně přihlásil do říšské pracovní služby a následně služby vojenské, aby mohl co nejdříve začít se studium. Poté se zapsal na studium medicíny, nejdříve v Mnichově, později ve Štrasburku a Innsbrucku. V létě 1941 se oženil s Hertou Dohrn¹⁰ a ve svých třidvaceti letech byl již otcem tří dětí.¹¹

Christoph se velmi zajímal o literaturu a filosofii, největším koníčkem však byla medicína. Rozhodl se pro tento obor z vlastní vůle, nikoli kvůli rodičům nebo kvůli stávajícím poměrům, tak jako tomu bylo u mnoha jeho spolužáků. Učitelé z gymnázia ho popisovali jako žáka neobvykle duševně vyzrálého a kriticky uvažujícího. Od začátku byl rozhodným odpůrcem nacismu, neboť ten zavrhoval hodnoty k jakým byl vychován nebo které si později sám osvojil, šlo především o svobodu a morální odpovědnost jedince.

Willi Graf

Willi Graf se narodil 2. ledna 1918 v Kuchenheimu a o čtyři roky později se s rodiči¹² a dvěma sestrami odstěhoval do Sárska. Vyrůstal v silně katolickém prostředí, které do značné míry ovlivnilo i jeho politické smýšlení. Velmi brzy

⁹ Otec Christopa Probsta spáchal v roce 1936 sebevraždu.

¹⁰ Otec Herty Dohrn byl krátce před koncem války zastřelen kvůli odbojovým aktivitám v rámci „Freiheitsaktion Bayern“. Na Christopa Probsta měl velký vliv zejména v náboženských otázkách.

¹¹ Děti Christopa Probsta a Herty Dohrn: Michael (1940), Vincent (1941) a Katja (1943).

¹² Otec Williho Grafa vstoupil v roce 1935 do NSDAP.

Sophie Scholl

Hans Scholl

Alexander Schmorell

zjistil, že křesťanství a nacismus nelze skloubit dohromady, a tak se od počátku všemožně snažil vyhnout praktikám nového režimu. Již v roce 1929 se ve škole připojil ke katolické skupině „Neudeutschland“ a o pět let později vstoupil do ilegálního uskupení „Grauer Orden“. Do Hitlerjugend nikdy nevstoupil, a to i přes naléhání rodičů a výhrůžky učitelů.¹³ Ze svého diáře dokonce vyškrtl všechny své známé, kteří se této organizaci vydali. Po maturitě v roce 1937 absolvoval říšskou pracovní službu a poté se rozhodl pro studium medicíny nejdříve na univerzitě v Bonnu a později v Mnichově. V roce 1938 byl dva týdny vězněn a obžalován za spolupráci při ilegálních aktivitách skupiny „Grauer Orden“. Zastavení soudního řízení mu přinesla všeobecná amnestie po „anšlusu“ Rakouska. Od ledna 1940 vykonával dvouletou vojenskou službu jako sanitář na území Francie, Jugoslávie a Ruska.¹⁴ Zážitky z těchto cest, bída civilního obyvatelstva a zvěrstva páchaná jeho spoluobčany, ho jen utvrdily v jeho protirežimním postoji. Od letního semestru 1942 se opět zapisuje na mnichovskou univerzitu.

Willi se velmi zajímal o teologické a náboženské otázky. Pro studium medicíny se rozhodl spíše z praktického důvodu, neboť byl přesvědčen, že tento obor je co možná nejméně prosáklý nacistickou ideologií, například na rozdíl od humanitních věd, které by byl studoval mnohem raději. Mezi jeho zájmy patřily také filosofie, literatura, umění a hudba.

Sophie Scholl

Sophie Scholl, sestra Hanse Scholla, se narodila 9. května 1921 ve Forchtenbergu ve Württembersku. Stejně tak jako její starší sourozenci vstoupila i ona v lednu 1934 do Hitlerjugend a zastávala zde také vedoucí pozice.¹⁵ S postupem času se ale začala od těchto organizací a od nacismu distancovat, přičemž podstatnou roli zde jistě sehrálo zatčení jejího bratra Hanse na konci roku 1937 (formálně však byla členkou Hitlerjugend až do roku 1941). Po složení maturity v roce 1940 se rozhodla absolvovat kurz, který připravoval budoucí vychovatelky do mateřských školek, a to vše s nadějí, že se vyhne říšské pracovní službě, povinné před zahájením studia na univerzitě. Pravidla se však změnila,

¹³ Willi Graf byl ve své škole jedním z dvanácti žáků, kteří nikdy nevstoupili do Hitlerjugend (z celkového počtu cca. 1000)

¹⁴ Willi Graf jako jediný z okruhu Bílé růže prožil delší čas jako voják na frontě a musel tak poznat hrůzy války z velké blízkosti.

¹⁵ Sophie Scholl vedla oddíl přibližně 150 dívek a byla velmi angažovanou a nadšenou členkou Hitlerjugend.

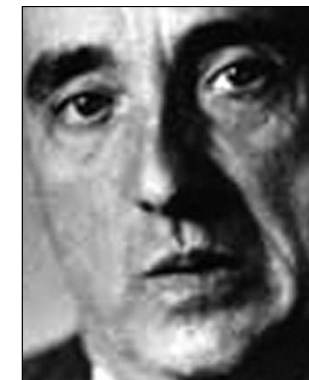
Christoph Probst

Willi Graf

Kurt Huber

a Sophie nezbyvalo nic jiného než se podrobit na půl roku říšské pracovní službě a po jejím vykonání na další půlrok pomocné válečné službě. Zážitky z tohoto roku jí jen utvrdily v jejím antinacistickém postoji. Teprve v květnu 1942 se mohla konečně zapsat na mnichovskou univerzitu, kde si vybrala studium biologie a filosofie.

Sophie se velmi zajímala o literaturu, filosofii a teologii, to byl pro ni svět, kam se schovávala před nevlídnou realitou. Kromě toho velmi ráda malovala, z jejích dochovaných kreseb lze vyčíst jistý talent a nadání. Stranila se praktik nového režimu, nedokázala pochopit rasovou politiku svého státu, když začali být její židovští přátelé diskriminováni, ani jeho zbedněnost, když byli zakazovány určité knihy, například její oblíbený autor Heinrich Heine. Přátelé ji popisovali jako dívku spíše uzavřenou do sebe, tichou, přemýšlivou a citlivou, zároveň ale s ohromnou vnitřní silou, rozhodností a odhodlaností.

Kurt Huber

Kurt Huber se narodil 24. října 1893 v Churu ve Švýcarsku. Ve čtyřech letech se přestěhoval s rodiči do Stuttgartu, kde strávil své dětství a na tamějším gymnáziu složil maturitu. V roce 1911 mu zemřel otec a matka se s dětmi přestěhovala do Mnichova. Zde začal Kurt Huber studovat hudební vědu, psychologii a filosofii. Následovala promoce, habilitace a docentura. Ve filosofii se stalo jeho stěžejním tématem život a dílo Leibnize, v oblasti hudebních věd se nadchl pro národní písně a stal se jedním z nejuznávanějších badatelů v tomto odvětví v Evropě. Od roku 1926 přednášel na mnichovské univerzitě, přičemž však nikdy nedosáhl regulérního postavení na katedře, což mu velmi ztěžovalo materiálně zabezpečit manželku a dvě děti. Od roku 1933 se jako argumenty uváděly jeho fyzická indispozice (následky v dětství prodělané diftérie), především ale nepůsobil jako oddaný učenec národního socialismu. V dubnu 1940 se stal členem NSDAP (což rázem znamenalo zdvojnásobení platu), nikdy se však neztožnil s nacistickou naukou. Jeho chápání morálky odporovala rasová politika strany a její zločiny. Jeho přednášky byly vždy plné ironie a v rámci možností přímých narážek na nacistickou ideologii. Na univerzitě, která byla plně v moci nacistů, to představovalo ojedinělé, až troufalé gesto. Své posluchače si však našel a mezi nimi byl velmi oblíbený a uznávaný.

Akce Bílé růže

První letáky s názvem „Letáky Bílé růže“¹⁶ byly vytvořeny v krátkém období mezi 26. červnem a 12. červencem 1942. Jejich autory byli Hans Scholl a Alexander Schmorell, kteří se po fázi pasivního odmítání nacistického státu rozhodli k zapojení se do aktivního vystoupení vůči němu. Prostřednictvím těchto letáků se snažili vyburcovat německý národ z jeho apatie, ukázat Němcům pravou tvář nacismu a přimět je k pasivnímu odboji. U Alexe doma vznikly čtyři dvoustránkové letáky (první a čtvrtý leták sepsal Hans sám, druhý a třetí byl společnou prací¹⁷), z nichž od každého pořídili sto kopií a ty rozeslali poštou. Příjemci byli vybíráni především ze vzdělanějších vrstev, jako byli akademici, právníci, lékaři nebo i studenti, neboť zejména jim byl určen obsah letáků.

Hlavní myšlenky letáků by se daly shrnout do čtyř tezí:
*nacistický stát je nezákonným státem, který nesmí nadále pokračovat
 válka je zločinem proti národu, a proto musí být rychle ukončena
 intelektuálové, elita národa, nesmí nečinně přihlížet
 pasivní odboj a sabotáže jsou prostředky proti válce a nacistickému státu.*¹⁸

V prvním letáku jde především o snahu probudit Němce z apatie, o ukázání pravé tváře nacismu a o výzvu k odboji: *Jestliže je již německý národ ve své nejhlubší podstatě tak zkorumpovaný a rozpadlý, že bez pohnutí prstu s lehkovážnou důvěrou v pochybné zákonitosti dějin vydává všanc to nejvzácnější, co člověk má a co ho povyšuje nad ostatní tvory, totiž svobodnou vůli, jestliže se zříká svobodné volby zapojit se do chodu dějin a podřítit je tak jeho rozumným rozhodnutím – jestliže se Němci, proti veškeré individuality, již stali skutečně tak bezduchou a zbabělou masou, pak si nezasluhují nic jiného než záhubu. (...) Každý si musí v této poslední hodině uvědomit svou vlastní odpovědnost a působit proti této pohromě lidstva, proti fašismu a všem jemu podobným systémům absolutního státu. Ať jste kdekoli, zúčastněte se pasivního odboje, zabraňte dalšímu běhu tohoto válečného stroje dříve než bude příliš pozdě.*¹⁹ Na závěr letáku jsou uvedeny citace ze Schillera (Zákonodárství Lykúrge a Solóna) a z Goetha (Epimenidovo probuzení).

¹⁶ Název „Bílá růže“ je nutno chápat především symbolicky. Již od antiky je růže symbolem mlčenlivosti (sub rosa dictum, tzn. co je vyřčeno pod růží, musí zůstat utajeno), zatímco bílá barva stojí pro nevinost a čistotu, a tím představuje jakýsi protipól války a zabíjení.

¹⁷ Jak uvedl Hans Scholl u výslechu gestapa.

¹⁸ Ziegler; s. 11

¹⁹ Kopie originálů letáků Bílé růže mi byly poskytnuty v Nadaci Bílá růže v Mnichově.

Ve druhém letáku autoři zmiňují zejména vyhlazování Židů²⁰ a připisují za to vinu všem Němcům, kteří svou lhovostí takové činy umožňují: *Od dobytí Polska bylo v této zemi nejbystaliější způsoby zavražděno tři sta tisíc Židů. Jedná se o nejstrašlivější zločin proti lidské důstojnosti, zločin, jemuž se nevyrovná žádný jiný z celých lidských dějin. (...) Němec musí s těmito statisíci obětí soucítit. A nikoli pouze soucit musí pociťovat, ne, něco mnohem více: spoluvinu. Neboť on poskytuje svým apatickým chováním těmto zloduchům příležitost k takovému jednání, toleruje tuto „vládu“, která si na sebe naložila takovou vinu, ano, dokonce má sám vinu na tom, že vůbec vznikla! Každý se chce této spoluvinou zprostit, udělá to a spí dál s klidným a čistým svědomím. Ale on nemůže být zproštěn, všichni jsou vinni, vinni, vinni!* V závěru letáku jsou citace z Lao-c.

Třetí leták apeluje především na morální stránku člověka, vyzývá Němce k prohlédnutí lži, postavení se proti diktatuře a k sabotáží a pasivnímu odboji: *Podlehl snad váš duch tomuto znásilnění do té míry, že zapomínáte, že je nejen vaše právo ale i vaše morální povinnost pokusit se tento systém odstranit? (...) Sabotáže ve zbrojařských a pro válku důležitých závodech, sabotáže všech shromáždění, manifestací a slavností strany. Sabotáže ve všech vědeckých a duchovních oblastech, které podporují pokračování nynější války – at už to jsou univerzity, vysoké školy, laboratoře, výzkumné ústavy nebo technické kanceláře. Sabotáže všech kulturních akcí, které by mohly mezi lidmi zvýšit „prestíž“ fašistů. Sabotáže ve všech oblastech umění, které mají nějakou souvislost s nacismem nebo mu slouží. Sabotáže veškeré literatury a novin, které jsou v rukou „vlády“, bojují za její ideje a za rozšiřování hnědé lži. (...) Pokuste se přesvědčit všechny své známé, i ty z nižších vrstev, o nesmyslnosti dalšího pokračování, o beznadějnosti této války, o duchovním a hospodářském zotročení národním socialismem, o zničení všech morálních a náboženských hodnot; pokuste se je přimět k pasivnímu odboji!* V závěru je uvedena pasáž z Aristotelovy Politiky.

Čtvrtý leták je sepsán velmi poetickým jazykem. Jsou v něm uvedeny citace z Bible a z Novalise. Opětovně vyzývá Němce k odvrácení se od zla, od nacismu: *Každé slovo, které vyjde z Hitlerových úst, je lež. Když mluví o míru, myslí tím válku, a když rouhačsky použije jméno Všemohoucího, míní tím moc zla, padlého anděla, satana. Jeho ústa jsou páchnoucím chřtánem pekla a jeho moc je ve*

své podstatě zvrhlá. (...) Z lásky k dalším generacím musíme po válce učinit vše, aby již nikdo nepocítil ani tu nejmenší chuť pokusit se něco podobného kdy zopakovat. Nezapomeňte ani na méně významné padouchy tohoto systému, zapamatujte si jejich jména, tak aby žádný neunikl! Nesmí se jim podarit, aby v poslední minutě po všech těch hanebnostech přešli pod jiný prapor a předstírali, že se nic nestalo! A na závěr: My nebudeme mlčet, jsme vaše špatné svědomí; Bílá růže vás nenechá v klidu!

Podle nejnovějších pramenů byly tyto letáky prací výhradně Hanse a Alexe. Ostatní přátelé, kteří tvořili pozdější skupinu, se nepodíleli na jejich sepisování ani rozšiřování. Jejich určitý přínos je možno spatřovat pouze ve vlivu na utváření myšlení autorů. Od začátku roku mají totiž k dispozici ateliér Manfreda Eickemeyera, kde se schází okruh přátel a mimo diskusí o literatuře, filosofii a náboženství se v závěru probírají i politické otázky. Těchto setkání se účastní kromě jiných i Christoph Probst, Sophie Scholl, Willi Graf a Kurt Huber.

Christoph je již delší dobu blízkým přítelem Alexe i Hanse a má jistě velký podíl na utváření jejich názorů. Od roku 1941 je ale ženatý a má malé děti, což vede ke snaze vynechat ho ze všech nebezpečných aktivit.

Sophie studuje od letního semestru filosofii a biologii na mnichovské univerzitě a záhy se seznamuje s přáteli svého bratra. Začátkem července se jí do ruky dostane jeden leták a z určitých pasáží pozná, že jeho autorem je její bratr. Ten nejdříve zapírá, ve snaze udržet ji v bezpečné vzdálenosti od této akce, nakonec ale připouští své autorství. Sophie se ihned rozhodne podílet se na jeho dalších aktivitách.

Willi navštěvuje debatní večery v Eickemeyerově ateliéru od června 1942. Ani on se nepodílí na vytvoření prvních čtyř letáků, patrný je ale jeho vliv, jako jediného silně věřícího katolíka, v náboženských otázkách. Teprve na přelomu listopadu a prosince se Willi zapojuje do odbojových činností.

Hans, Alex, Christoph, Willi i Sophie často navštěvují na univerzitě přednášky profesora Hubera, které se jako jedny z mála zdají být prosty nacistické propagandy. V Huberovi vidí studenti spřízněnou duši a tak ho občas přívou do svého ateliéru k diskusnímu večeru. Mluví se zde sice poměrně otevřeně o politické situaci a přesvědčení přítomných, avšak Hans s Alexem neprozradí, že oni jsou autory letáků. To se Kurt Huber dozví teprve koncem roku.

²⁰ Bílá růže byla ojedinělým případem v německém odboji také tím, že již v roce 1942 poukazovala na zločiny proti Židům.

Další průběh

Po čtvrtém letáku zavládl mlčení. Rozšiřovaly se zvěsti, že autoři byli zadrženi a v tajnosti odstraněni. Ve skutečnosti však tato pauza Bílé růže měla jiný důvod: Hans, Alex a Willi byli povoláni do služby na frontu. 23. července odjíždějí do Ruska, kde vypomáhají jako sanitáři a později jako pomocní lékaři v blízkosti Gžatska.

Zážitky z cesty a z celého pobytu mají nemalý vliv na další průběh jejich aktivit. Na jedné straně jsou okouzleni ruskou přírodou a tamními lidmi (Alex, jako poloviční Rus, zajišťuje bezprostřední kontakt), na druhé straně ale musí být svědky nelidského chování svých spoluobčanů vůči nepříteli a poznat krutosti a nesmyslnost války z té největší blízkosti. Události je utvrzují v nutnosti pokračování odbojových činností, k čemuž dochází po jejich návratu do Mnichova začátkem listopadu.

Od 1. prosince bydlí Hans společně se Sophie ve Franz-Joseph-Straße v blízkosti univerzity a právě zde se nyní scházejí přátelé a diskutují o dalších krocích. Chtějí rozšířit svůj okruh získáním stejně smýšlejících lidí i v jiných městech Německa. Především Willi se snaží přemluvit ke spolupráci své přátele z dřívějších let. Svou pomoc mu přislíbí Helmut Bauer a Heinrich a Willi Bollinger. Traute Lafrenz (přítelkyně Hanse) naváže kontakty se skupinou studentů v Hamburku, kteří se též angažují v podzemních pracích. Lilo Ramdohr (přítelkyně Alexe) zprostředkuje kontakt s Falkem Harnackem, jehož bratr je 22. prosince 1942 popraven kvůli odbojovým aktivitám.²¹ Velmi důležitý kontakt navážou se starým přítelem svého otce, Eugenem Grimmingem²², který jim poskytne vysokou peněžní částku, bez níž by další letáky nemohly být vyrobeny v nákladu, v jakém k tomu dojde.

V polovině ledna 1943 sepíší Hans a Alex návrhy pátého letáku a dají je oba k posouzení Kurtu Huberovi. Ten se rozhodne pro Hansův, přičemž popraví některé pasáže. Na výrobě se podílejí Hans, Alex, Willi a Sophie. Christoph v této době již studuje v Innsbrucku a Mnichov navštěvuje jen příležitostně.

Pátý leták se poměrně výrazně liší od předešlých čtyř. Po stylistické stránce je méně literární, je zaměřen na širší vrstvy obyvatelstva, je srozumitelnější, jasnější,

ší, bez citovaných pasáží. I poetický název „Letáky Bílé růže“ je nahrazen novým: „Letáky odbojového hnutí v Německu“. Obsahová stránka však zůstává téměř nezměněna, stále jde zejména o výzvu k vymezení se vůči nacismu a poukázání na nemožnost vítězství ve válce: *S matematickou jistotou vede Hitler německý národ do propasti. Hitler nemůže tuto válku vyhrát, pouze ji neustále prodlužovat! (...) Co ale dělá německý národ? Nevidí a neslyší. Slepě následuje své svůdníky do záhuby. (...) Vymezte se v pravý čas vůči všemu, co nějak souvisí s nacismem! Později se bude konat strašlivý, ale spravedlivý soud nad těmi, kteří se tak zbaběle a nerozhodně schovávali. A v závěru: Svoboda slova, svoboda vyznání, ochrana každého občana před zvláštními zločinnými státními – to jsou základy nové Evropy.*

Oproti prvním čtyřem letákům, z nichž bylo pořízeno vždy přibližně sto kopií, byl pátý leták vyroben v nákladu několika tisíc (cca. 7500 kusů)²³. To bylo umožněno především díky finanční podpoře známých. Také při rozesílání letáků se objevily nové způsoby. 25. ledna jede Sophie do Ulmu předat letáky zasvěcenému příteli Hansu Hirzelovi, který společně s Franzem J. Müllerem nadepíše a ofrankuje obálky a Susanne Hirzel je vhodí do schránek ve Stuttgartu. Sophie se ještě po cestě zastaví v Augsburgu a i tam vhadzuje letáky do schránek. O dva dny později zaveze Alex několik set letáků do Salcburku, Lince a Vídně. Také Willi rozváží letáky do některých měst, zejména v západní části Německa. Tímto počínáním se studenti snaží vzbudit dojem, že jde o odbojovou činnost rozvětvenou po mnoha městech v Německu. V noci z 28. na 29. ledna se Hans, Alex a Willi rozhodnou rozmístit letáky volně po Mnichově, neboť již nemají obálky. Při této akci se v centru města objeví až dva a půl tisíce letáků. Sophie roznese začátkem února několik letáků do telefonních budek a za stěrače zaparkovaných aut. Nebezpečí těchto akcí je přítom obrovské.

Jistý impuls k takto riskantnímu jednání je možné spatřovat v mylné představě, že mezi studenty dojde k povstání. Ta vycházela zejména z události z 13. ledna, ke kterým došlo v Německém muzeu, při příležitosti 470letého výročí založení univerzity při proslovu gaulajtra Gieslera. Když prohlásil, že studentky by měly raději každý rok darovat Vůdci dítě a nikoli se plést na univerzitách, zvedla se v sále silná nevole. Giesler musel přerušit svůj projev a odejít. Došlo k několika roztržkám mezi studenty a přivolanou pomocí. Někteří byli

²¹ Arvid Harnack byl jedním z popravených z odbojové skupiny, gestapem pojmenované „Rote Kapelle“.

²² Po odsouzení Eugena Grimmingera je jeho manželka, Jenny Grimlinger, jako Židovka odtransportována do Osvětimi a zde zavražděna.

²³ Vyrobit během války takové množství letáků byl jistě velmi nesnadný úkol. Sehnat dostatek papírů, opatřit peníze na nákup obálek a známek, bez vzbuzení jakéhokoli podezření je obstarat, vyrobit kopie na tehdejších rozmnožovacích strojích, nadepsat obálky, a poté ještě letáky rozmístit – a to vše pod neustálým dohledem podezřívavého okolí, tak typického pro diktaturu.

ten den zadržení. Tato událost se stala pravděpodobně největším skandálem na vysokých školách za dvanáct let nacistické vlády. Přátelé z okruhu Bílé růže jí však připisovali takový význam, jaký ve skutečnosti neměla.

Dalším podnětem ke stále riskantnějším činům bylo ohlášení porážky u Stalingradu. Zpráva zastihla Německo 3. února a znamenala pro mnoho lidí zvrat ve válce. Ještě téže noci se vydávají Hans s Alexem do centra města a po zdech malují pomocí šablon térovou barvou metrové nápisy: „Pryč s Hitlerem“ a „Svoboda“. Akci Hans opakuje v noci z 8. na 9. února spolu s Willim a z 15. na 16. února se jí účastní všichni tři (v této noci se objeví i nápis: „Hitler – masový vrah“). Pro případ střetu s sebou mají nabitě pistole.

Mrtví u Stalingradu vyburcovali též Kurta Hubera k aktivnějšímu zapojení se do odbojových akcí. 9. února předává Hansovi vlastnoručně sepsaný návrh na další leták. Při diskusi nad ním dojde k hádkám, neboť profesor Huber v něm vyzývá mladé lidi, aby se postavili do řad wehrmachtu. S touto větou však nemohou studenti, kteří byli na východní frontě svědky zvěrstev páchanými i členy wehrmachtu, rozhodně souhlasit. Z letáku ji vyškrtnou, načež je Kurt Huber opouští a s Hansem se již nikdy nesetká, s Alexem pouze na lavici obžalovaných. Jinak je leták přejet v celém znění a začíná práce na jeho výrobě.

Kurt Huber ho sepsal z pozice studentů. Hlavními motivy jsou porážka u Stalingradu a studentské „povstání“ v Německém muzeu. Vyzývá německou mládež, aby povstala a položila základy pro novou Evropu: *Zděšen stojí náš národ před zkázkou mužů u Stalingradu. Tři sta třicet tisíc německých mužů bylo vehnáno geniální strategií svobodníka z první světové války nesmyslně a nezodpovědně do náruče smrti. Vůdce, děkujeme ti! (...) Gaulajtři oplzlými žerty uráží čest našich studentek. Německé studentky mnichovské univerzity však na toto poskrvnění vlastní cti důstojně odpověděly, němečtí studenti se za své kamarádky postavili a odolali... To je začátek boje za naše svobodné sebeurčení, bez něhož nemohou být duchovní hodnoty nikdy vytvořeny. (...) Jméno Německa bude navždy zneuctěno, jestliže německá mládež konečně nepovstane, nepomstí se, neodčiní své viny, nerozdrtí své trýznitele a nepoloží základy pro vybudování nové Evropy.*

Z letáku je vytvořeno 3000 kopií. Na jejich výrobě se podílejí Hans, Alex a Willi. Po týdenním pobytu u rodičů v Ulmu se 14. února vrací do Mnichova také Sophie a zapojuje se do práce. V noci z 15. na 16. února vyrážejí Hans, Alex a Willi do centra, aby vhodili přes tisíc obálek s letáky do schránek po městě. V této noci též malují protistátní nápisy na zdi budov.

Dům, ve kterém bydleli Sophie a Hans Schollovi od června 1942 do svého zatčení v únoru 1943

O dva dny později, 18. února, se Hans a Sophie vydávají s kufrem plným letáků na mnichovskou univerzitu.²⁴ Krátce před 11 hodinou, kdy končí přednášky, je rozmístují před dveře učeben, na schody a okenní římsy. Ve druhém patře je rovnají na balustrádu a poté co Sophie do jedné hromádky strčí, padají letáky do haly. To spatří školník Jakob Schmid, běží k nim a křičí: Stát! Jste zatčeni!

Zatčení

18. února 1943, v den, kdy Goebbels vyhláší v Berlíně za nadšeného jásotu publika totální válku, jsou v prostorách univerzity zatčeni Hans a Sophie. Vedení školy informuje gestapo²⁵, které ihned přijíždí. Univerzita je uzavřena, letáky téměř do posledního sešbírány. Hans a Sophie popírají jakoukoli účast na šíření letáků. Jediným svědkem je školník. Hans se pokouší zničit jistý papír, co má v kapse, školník to ale vidí a upozorní na to. Úředníci pracně složí kousky papíru dohromady a zjistí, že jde o leták s protistátními myšlenkami. Studenti jsou odvezeni na centrálu gestapa do Wittelsbacher Palais, kde začínají výslechy.

²⁴ Co přesně je k takto riskantnímu činu přimělo, není do dnešního dne zcela zřejmé. Velmi pravděpodobně se však zdá být, že byli předchozího večera upozorněni na hrozící nebezpečí a chtěli ještě využít zbytek letáků k tomu účelu, ke kterému byly vytvořeny. Beze vší pochybnost se jednalo o velmi spontánní rozhodnutí, čemuž nasvědčuje i skutečnost, že ze svého bytu neodstranili žádné stopy a ani o této akci neinformovali své přátele.

²⁵ I přes usilovné pátrání se gestapu do tohoto dne nepodařilo zjistit téměř nic konkrétního o autorech letáků a nápisech po budovách v centru Mnichova.

Hanse se ujímá Anton Mahler, Sophie Robert Mohr. Zpočátku se jim oběma daří vyslychající úředníky přesvědčit, že s akcí nemají nic společného. Zvrat však přichází po domovní prohlídce v jejich bytě. Je tam totiž nalezeno velké množství poštovních známek a jiné doličné předměty. Kromě jiného i dopisy od Christoph a po srovnání rukopisu dochází úředníci k závěru, že se jedná o stejné písmo jako na papíře, jenž chtěl Hans roztrhat. Christoph sepsal koncem ledna návrh na další leták a předal ho Hansovi. Proč ho však on měl při tak nebezpečné akci u sebe zůstává dodnes záhadou. Na základě tohoto letáku je Christoph o dva dny později zatčen a převezen na centrálu gestapa.

Hans se přiznává jako první, neboť vidí, že další zapírání by bylo nesmyslné. Pokouší se vzít celou vinu na sebe, aby tak ochránil své přátele. Po předložení jeho přiznání se ke všemu doznává i Sophie.²⁶

Ve stejný den jako Hans a Sophie je zatčen i Willi. Alex se pokouší o útěk. Již dříve o něm uvažoval a má připravený určitý plán. S pomocí několika přátel se snaží dostat do Švýcarska. Zastihne ho však sněhová vánice, a tak se znavený vrací zpátky do Mnichova. Zde se chce schovat u své známé, ta však nechá přivolat gestapo. Alex je zatčen 24. února a převezen do Wittelsbacher Palais. O tři dny později je sem dopraven i Kurt Huber.

Procesy a vykonání trestů

První proces se koná 22. února 1943, tedy čtyři dny po zatčení Hanse a Sophie. Ráno jsou spolu s Christophem převezeni do Justičního paláce a postaveni na lavici obžalovaných před 1. senát lidového soudu²⁷, v čele s Rolandem Freislerem. Publikum je pro tuto událost speciálně vybráno, aby se předešlo nevyzpytatelným reakcím. Přizvání svědci nejsou vyslechnuti, obhájci ani jednou nevstoupí do procesu, a tak je po třech a půl hodinách Freislerova teatrálního výstupu vynesena následující rozsudek: *Obžalovaní během války vyzývali prostřednictvím letáků k sabotážím ve zbrojení a ke svržení národně socialistického způsobu života našeho národa, šířili defetistické myšlenky, sprostě hanili Vůdce, a tím zvýhodňovali nepřítel Říše a rozvraceli naše branné síly. Proto budou potrestáni smrtí.*²⁸ Načež jsou převezeni do věznice Stadelheim, kde je Hanso-

²⁶ Protokoly z výslechů zejména z prvního procesu je nutné brát s jistou rezervou. Hans a Sophie Scholl se zde totiž snaží popřít či alespoň zbagatelizovat spoluúčast ostatních přátel (kromě Alexandra Schmorella, u něhož doufají v úspěšný útěk) a označují se za jediné skutečné „pachatele“.

²⁷ Tzv. lidový soud byl zřízen v roce 1934, jako nástroj pro vyšetřování politických trestních skutků a stal se dokonalým ztvárněním libovůle Třetí říše. Do konce roku 1944 vynesl 5200 rozsudků smrti.

²⁸ IfZ; Fa 215/1 – rozsudky lidového soudu

Hroby Sophie a Hanse Schollových a Christoph a Probst na Perlachovském hřbitově v Mnichově

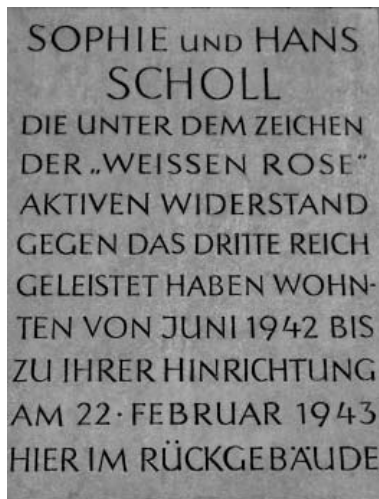
vi a Sophie umožněno setkat se krátce s rodiči. V 17 hodin jsou Hans Scholl, Sophie Scholl a Christoph Probst popraveni. O dva dny později jsou za dohledu gestapa pohřbeni na Perlachovském hřbitově v Mnichově.

Druhý proces se koná 19. dubna 1943, opět za předsedání Rolanda Freislera. Jako hlavní obžalovaní jsou Alex, Willi a Kurt Huber. Vedle nich sedí dalších jedenáct přátel. Proces tentokrát trvá čtrnáct hodin, v mnohém se ale neliší od prvního. I nyní se Freisler stylizuje spíše do role žalobce namísto soudce. Pro hlavní obžalované jsou vyneseny rozsudky smrti, další jsou odsouzeni k šesti měsícům až deseti letům vězení resp. káznice.²⁹ Pouze Falk Harnack je z důvodů chybějících důkazů zproštěn viny. Alexander Schmorell a Kurt Huber jsou popraveni 13. července 1943, Willi Graf, od něhož si gestapo slibuje získání jmen dalších zasvěcených přátel, je popraven 12. října 1943.

Odkaz Bílé růže

Myšlenky Bílé růže se však i po popravě jejích hlavních členů šířily dál. Hans Leipelt obdržel poštou kopii šestého letáku a se svojí přítelkyní Marií-Luisou Jahn ho opisují a rozesílají po Mnichově, přičemž pár kopií přivezou i zná-

²⁹ Tresty odnětí svobody v druhém procesu: Eugen Grimminger – 10 let káznice; Heinrich Bollinger, Helmut Bauer – 7 let káznice; Hans Hirzel, Franz Müller – 5 let vězení; Heinrich Guter – 18 měsíců vězení; Gisela Schertling, Katharina Schüddekopf, Traute Lafrenz – 1 rok vězení; Susanne Hirzel – 6 měsíců vězení

Pamětní deska na domě Sophie a Hanse Schollových v Mnichově

ní světu, že ne všichni Němci byli nacisté a že se našli i tací, kdo byli ochotni za svobodu a spravedlnost nasadit svůj život. A ačkoli činy Bílé růže nepřinesly žádné hmatatelné výsledky, nepodařilo se jim otevřít Němcům oči a válka pokračovala ještě přes dva roky, přesto se Bílá růže stala důležitou kapitolou německých dějin a současně má mnoho co říci i v dnešní době.

mým do Hamburku, kde je též skupina přátel rozšiřuje po univerzitě. Leipelt je rovněž organizátorem peněžní sbírky pro Claru Huber, která po popravě manžela zůstala bez finančních prostředků. Tuto akci však někdo udá úřadům a Hans Leipelt je 8. října 1943 zatčen a 29. ledna 1945 popraven.³⁰ Šestý leták si ale našel cestu i do Berlína, kde je rovněž opisován a šířen, a dokonce i do Anglie. V létě roku 1943 shazují britská letadla po celém Německu statisíce kopií tohoto letáku.

Velká část národa však v odbojářích spatřovala velezrádce a vlastizrádce. A tento postoj není ničím výjimečným i v poválečných letech. Na druhou stranu je ale zároveň již záhy po válce patrná snaha o ukázá-

V tomto textu jsem vycházela zejména z následující literatury a pramenů:

- Ziegler, Armin: Es ging um Freiheit! Die Geschichte der Widerstandsgruppe „Weiße Rose“ – Fakten, Fragen, Streitpunkte, Menschen. Schönaich 2005.
- Breinersdorfer, Fred (Vyd.): Sophie Scholl – Die letzten Tage. Fischer Taschenbuch Verlag, Frankfurt am Main 2005.
- Schneider, Michael; Süß, Winfried: Keine Volksgenossen – der Widerstand der Weißen Rose. Rektoratskollegium der Ludwig-Maximilians-Universität München 1993.
- Steffahn, Harald: Die Weiße Rose. Rowohlt Taschenbuch Verlag, Reinbek bei Hamburg 1992.
- Petry, Christian: Studenten aufs Schafott – Die Weiße Rose und ihr Scheitern. R. Piper & Co. Verlag, München 1968.
- Institut für Zeitgeschichte v Mnichově: svazky Fa 215/1-5, ZS 26/4-5
- Bundesarchiv v Berlíně: svazky ZC 13267/1-16

³⁰ Hans Leipelt pocházel ze strany matky z židovské rodiny z Moravy.